

ña», Lab. 1840, «pigota o verola en el bestiar», *Dag.* «malaltia, plaga, passa, peste: *els porcs tenen la marfuga i moren*», citant dels Goigs de la Vadella (Berguedà), santuari de Consolació (a. 1839): «Consolació en tempestats, / consolació en les orugues / consolació en les *marfugues*, / consolació en los blats».

Usat pels millors prosistes de fi de segle, parlant, però, de les persones i amb deix una mica irònic: «com tenen la finestra un xic oberta, me creya, al passar per aquí, que m'agafaria una *marfuga*», Pons Mass. (*Colla del Carrer XIII*, 183); «—Què té la senyora? —Que encara no ho sabem bé... alguna *foguerada*... alguna d'aqueixes *marfugues* que, grat sia a Déu, no tenim les pobres», NÖller (*Pap.*, 136); «— patim una *marfuga* de mal d'orella», Em Vilanova (*Esc. Barcelonines*, O. C. IV, 114); «em trobo un xic decaigut de salut, dispèptic, amagrit, dolorit de tot el cos... en fi: una *marfuga* d'aquelles que un hom passa de tant en tant, fins que s'hi queda», Maragall (a Bosch i Gimpera, 18-XI-1911, O. C. I, 933b); «trobo difícil posar passió creadora en empreses que no són episodis d'una batalla, ni *marfuges* d'amor», Coromines (carta a AVives, 24-X-1926). Un primer testimoni, ja amb un valor translàtic 'pesta, cosa que empesta i s'escampa, munió, caterva' el trobem ja en el canonge Tagell, *Relació de Climent XII*, any 1740: «A la part de Borja estan / de celdas una *marfuga*: / Rezzònic, Gentil, Belluga / ---» (v. 1402).

I el nostre mot sembla haver-se propagat a través dels Pirineus aragonesos fins al llenguatge (llavors encara basc) del Roncal: «*marfuka*: catarro» (que Azkue cita d'Arakistain, a. 1746). En canvi no ens podem fiar de dues dades més antigues, hapax temptadorament parònim: en la Menescalía de Díeç (fi S. xv): «dos vorms que-s fan en lo cavall --- lo cinquè, per apostema de leus, e aquest és anomenat *marfago*» (II, 103v^o): és evident que això és baix-llatí, i vol dir 'càncer del pulmó del cavall' (tot altre que una passa!): com que Díeç fou manescal del rei de Nàpols, es deu tractar d'un terme tècnic creat a l'escola mèdico-veterinària de Salern amb la terminació llatina *-ago* (*-aginis*) i l'it. *morfare* 'menjar, devorar' d'origen longobard.

Ni geogràficament ni en els aspectes lexicològic, morfollògic i semàntic, no és versemblant que hi hagi aquí més que una aproximació casual. En *Medicines Particulars*, versió d'Abenwáfíd (aprox. S. xiv): «la pebrina --- talla e solvol, e val a la *marfuga*» (146): encara que p. p. Faraudo, erudit experimentat, però al capdavant, diletant, com a filòleg, no podem fer gaire cas d'aquest hapax que sembla significar el *marfago* de Díeç, i que en pot ser una deturpació moderna, deguda a un copista o a l'editor mateix, per influència del nostre *marfuga*. Tampoc no sembla possible que en el nostre mot tinguem un arabisme (per més que coincideixi amb la forma d'un participi àrab), car res de semblant no trobem en el *Suppl.* de Dozy ni en diccs. clàssics, i el sentit de les arrels *rfaq* 'sostenir' i *rfo* 'elevator, aixecar' (*Suppl.* I, 540, 543a) és ben allunyat.

¹ En àrab antic s'accentuava *marfa* però el vulgar ⁶⁰

magrebí i hispànic traslladava l'accent a la final en els mots d'aquesta forma sillàbica, i el *caïn* també produïa aquest efecte (*Al-qáïa* > *Alcalá*).

MARFANTA o MARFANA, 'donota', 'mamarratxo', 'espantaocells', mot de l'Ebre, que igual que el port. *marafona* 'prostituta', prové de l'àr. *már'a háná* 'dona de bordell'; la variant *marfanta* alterada per influència de FARFANTA. □ 1.ª doc.: 1864, Lab.

Mestre i Noé registra *marfanta* com a mot de Tortosa amb la definició «fantasma», que hem d'entendre a la llum de l'ús que en fa ell mateix en la seva obra *Giripigues Tortosines* (p. 87): «El centralisme barceloní és en realitat una *marfanta*, una paradoxa inventada pels enemics de Catalunya». D'altra banda Bladé Desumvila ho aplica als mamarratxos de Carnaval (que sovint són dones de crèdit dubtós o fins de mal viure): «D'altres es disfressaven de mariner, o de mosso d'esquadra, o de turc; encara es veien *marfantes* vestides amb llençols o amb borrasques, però ja no feien gràcia» (*Benissanet*, 146). Com que el *Dag.* defineix *marfanta* com «dona dolenta, dona qualsevol, donota», i Lab. [1864], *marfana*, com a «ximpla» (donant-lo com a mot dialectal, que essent ell del Maestrat, deu ser variant d'allà), podem entendre que des de 'donota' es va passar a 'disfressa malfargada', 'dona malgirbada'; i d'aquí, a 'babarota, espantaocells', que en el fons és el que deu voler dir Mestre Noé en un lloc i a l'altre; o «el qui es disfressa d'aparegut, per espantar la gent» (Griera, *Tresor*).

De l'etimologia àrabiga del mot català i del portuguès, vaig tractar detingudament en BDC xxiv (1937), article reproduït en *EntreDL* III, 102-3, 71, al qual, i a l'article MAGANA del DECH (IV, 762b48-55), remetem per a la documentació de l'ètimon àrab, per al mot portuguès, i per als detalls de forma, així com per a bibliografia etc.

Marfar, V. *marf*

MARFEGA, de l'àrab vulgar *márfaqa* (àr. *mírfaqa*) 'coixí de llit', 'coixí de seure', derivat de *ráfaq* 'ajudar' 'sostenir' (i *mírfaqa* 'colze'). □ 1.ª doc.: S. xiv i seguiment XIII.

En àrab, com a derivat de *ráfaq* 'sostenir' comença per ser el coixí que ajuda a sustentar o recolzar un cos, d'on passà vulgarment a la coixinera i a la mārfeqa que s'omple de palla etc. Així ja en un inventari de Lleida de 1336 (Villanueva, *Vi. Lit.* xvii, 287): «invenimus in domibus, ubi --- morabatur --- unum scanum lecti, it. unam *marficam*, it. unum lodicem ['flàsada'], it. unum manil sive carapitam, it. unum pulvinar 'coixí' --- unam plumbaciam ['coixí de plomes'], it. unam *marficam*, it. unum coxinetum libidum, it. unum travesserium libidum»; el *Dag.* el documenta des de 1346, *AlcM* des de 1417 i en un doc. mall. del S. xiv; literàriament apareix també c. 1400 o poc abans: «amagà lo càlzer en la *marfaga* hon jahia», *La Comtessa Fidel* (NCL. XLVIII, 113); «DE LA CAMBRA: lo llit --- les posts --- la espona --- lo capsal --- la mār-